

WIJKBIOGRAFIE POST 45

6

SEGHWAERT

In mei 1976 klonk het startsein voor deze vierde en naar aanvankelijk de bedoeling was ook laatste wijk van Groot- Zoetermeer. Op een gebied even groot als Buytenwegh-De Leyens moesten 6.420 woningen verrijzen voor 19.000 inwoners, in een relatief hoge dichtheid van vijftig woningen per hectare. De bouw van Seghwaert nam tien jaar in beslag en werd per deelgebied uitgevoerd.

De hoogbouwstad Zoetermeer van de jaren '60 had afgedaan en werd ingeruild voor een stad met een 'kleinschalig en beschut wonen leefklimaat'. Een deel van Meerzicht, geheel Buytenwegh de Leyens en ook Seghwaert zijn volgens deze opvattingen gevuld met laagbouw en 'gestapelde laagbouw'. Kende de kleinschaligheid in Meerzicht nog een hoge mate van standaardisering, gaandeweg nam de variatie toe. De drang om te experimenteren met nieuwe woonvormen en gebouwtypen maakt van Seghwaert een waar 'laboratorium voor architectuur en stedenbouw'. Seghwaert is van deze periode, die nog geen 10 jaar geduurd heeft, zowel het hoogtepunt als de afsluiting. De Weiden- en Veldenbuurt, de jongste buurten van de wijk, zijn al voorbodes van de strakkere opzet van de wijken in de zogenaamde tweede schil van Zoetermeer: Noordhove, Rokkeveen en Oosterheem.

Biografie

Prestedelijke fase

De naam Seghwaert is ontleend aan het tweelingdorp Zegwaard waarmee Zoetermeer zich in 1935 verenigde. De spelling is zeventiende-eeuws. Seghwaert ligt middenin de Palensteijnse Polder, voorheen de Seg(h)waertse Polder. De polder werd aan de oostzijde begrensd door de Zegwaartseweg en aan de westzijde door de dertiende-eeuwse Leidsewallenwetering.

De Zegwaartseweg (eigenlijk een dijk) vormde de verbinding tussen Benthuizen en Zegwaard-Zoetermeer en was in de middeleeuwen de basis voor de ontginning van de veengebieden rondom Zegwaard. De restveendijk vormde vanaf 1370 de landscheiding tussen de Hoogheemraadschappen Schieland en Rijnland en is altijd boven het verveende land blijven uitsteken. De vaart naast de dijk werd na de droogmaking van de Palensteijnse Polder (1759-1763) gegraven ten behoeve van de scheepvaart en om het veen in de dijk nat te houden en zo inklinking te voorkomen.

De Leidsewallenwetering was een middeleeuwse waterloop die diende als vaarweg naar Leiden. De wetering scheidde de dorpen Zoetermeer en Zegwaard van elkaar en ging ten zuiden van de dorpsbebouwing over in de vaarweg naar Delft: de Delftsewallenwetering.

De veengebieden rondom de dorpen Zoetermeer en Zegwaard werden al vanaf de elfde eeuw ontgonnen en voor landbouw geschikt gemaakt. Enkele eeuwen later groeven de dorpelingen hun veenakkers alweer tot 'op de bodem' (de kleilaag) af om turf te winnen. Deze brandstof, feitelijk gedroogde veenplaggen, was erg gewild in de groeiende steden van Holland en was als inkomstenbron voor de plaatselijke bevolking onmisbaar.

De tot meters diep afgegraven gebieden konden niet meer droog worden gehouden en gaandeweg kwamen grote stukken voormalig akkerland min of meer permanent onder water te staan, niet alleen rond Zoetermeer, maar ook in grote delen van Holland. Omdat deze plassen een steeds grotere bedreiging vormden voor het land dat nog wel droog was, ging men vanaf eind zestiende eeuw over tot de droogmaking en inpoldering van het 'verveende' land en van natuurlijke meren en plassen. De Zoetermeerse Meerpolder (1614-1616) was beneden het IJ zelfs de eerste droogmakerij.

Kaart uit 1746 van Melchior Bolstra van Zoetermeer en Zegwaard. De Driemanspolder is al drooggemaakt. De Palensteijnse Polder en de Nieuwe Drooggemaakte Polder nog niet [Archief Hoogheemraadschap Rijnland]

Boomgaard met appelkisten, boerderij Noordhove aan de Zegwaartseweg, 1998 [Stadsarchief Zoetermeer]

Het gebied van de Palensteijnse Polder is pas veel later drooggemalen, in 1759. De polder werd met nieuwe sloten en tochten doorgraven en gebruikt voor akkerbouw en fruitteelt. Aan de Zegwaartseweg staan boerderijen en andere gebouwen uit de dorpse geschiedenis van Zoetermeer. Drie boerderijen dateren uit de achttiende eeuw. Ook hoeses uit de negentiende en begin twintigste eeuw zijn aan de Zegwaartseweg goed vertegenwoordigd. Pas met de bouw van Palenstein, vanaf 1966, kwam er een einde aan het uitsluitend agrarische gebruik van de polder.

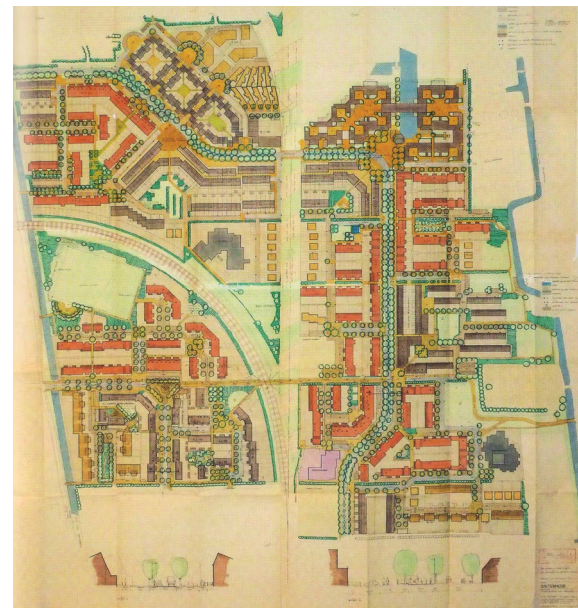
Planvorming en uitvoering

Sinds de ontwikkeling van Buytenwegh-De Leyens werden plannen gemaakt in samspraak met bewoners en vertegenwoordigers uit andere vakgebieden, zoals sociologen, (tuin-)architecten, kunstenaars en organisatiedeskundigen, en – voor zover mogelijk – ook met de toekomstige bewoners zelf.

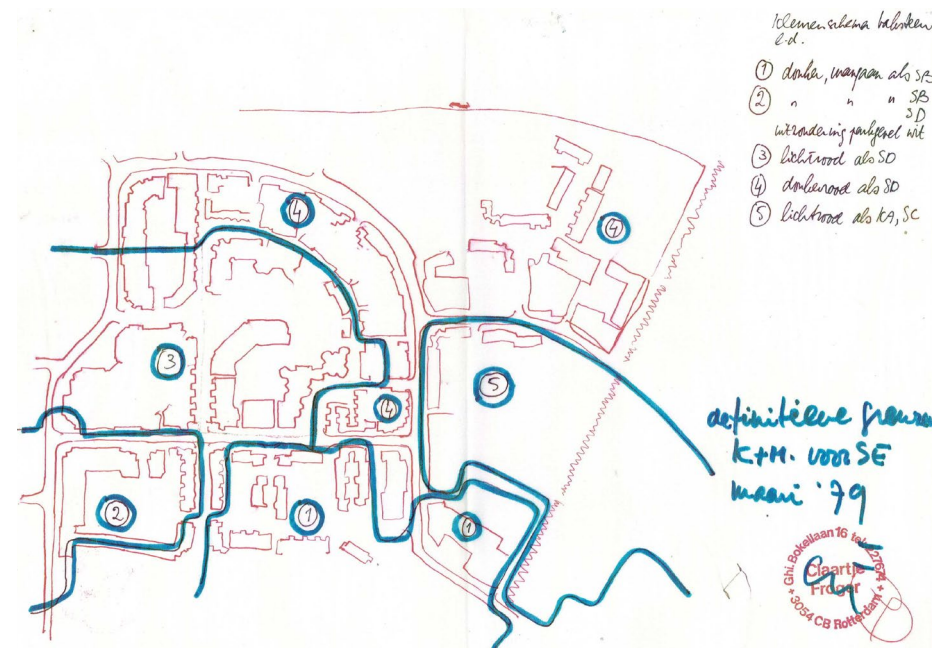
Het globale stedenbouwkundige plan voor Seghwaert werd gemaakt door de drie gemeentelijke stedenbouwkundigen: F. Schaasberg, W. Hermans en R. Schmohl. Als coördinerend architecten werden, in overleg met de woningbouwverenigingen, Henk Reyenga ('jong en veelbelovend') en Leo de Jonge ('wijs en ervaren') aangehouden [Hermans 2020, notitie Seghwaert]. Eén van de externe deskundigen die een actieve bijdrage heeft geleverd aan het ontwerp van de wijk was kunstenares en vormgeefster Clara Froger. Samen met de stedenbouwkundigen en landschapsonwerpers stelde zij kleur-, materiaal- en beplantingsschema's op voor de verschillende buurten en bouwprojecten. Daarbij werd per bouwblok, straat of pleintje gezocht naar de juiste sfeer uitgedrukt in kleur, materiaal en beplanting.

In het ontwerpproces van Seghwaert werd de SAR-ontwerpmethodiek toegepast. De Stichting Architecten Research was in 1964 opgericht door de architect John Habraken. Zij streefde ernaar binnen de verregaande, gsystematiseerde bouw het individu meer mogelijkheden te geven zijn woning en woonomgeving naar eigen inzicht in te richten [De Vree]. Wat betreft de woning was de SAR-methodiek expliciet gericht op individualisering van het interieur, en niet van het exterieur. Als middelen hiertoe werd het SAR-maatsysteem ingezet (met als basis een raster van 30cm) en de SAR-ontwerpmethodiek, waarin na elke plan- en ontwerpfase een inspraakronde voor bewoners werd ingelast.

Tijdens het werk aan de bestemmingsplanfase voor Seghwaert waren er vier middagen en twee avonden per maand dat de deur van het atelier open stond en geïnteresseerden op de hoogte werden gesteld van de vorderingen van het team. Na de afronding van deze fase werkten ontwerpteam de plannen uit tot concrete

Het stedenbouwkundig plan van Seghwaert Sc (Akkerbuurt) met bovenin het Scheveningse Dorp en (rechtsboven) het complex van Jan Verhoeven. [Stadsarchief Zoetermeer]

Een schets van het definitieve kleurenschema voor deelgebied SE, Parken & Tuinen. [Schatbewakers]

bouwprojecten en kwam er ook een einde aan de inloopmomenten [Hermans, notitie Seghwaert]. Slechts voor één deelplan kwam er nog een extern stedenbouwkundig bureau aan te pas: de Vaarten. Verder is alles door de gemeentelijke stedenbouwkundigen opgezet en begeleid.

Er werd gestreefd naar een woonwijk die 'een beschut woon- en leefklimaat' moest geven. Als inspiratie namen de ontwerpers de opzet van historische Hollandse steden, waar een hoge ruimtelijke dichtheid, straten met doorlopende straatwanden aan beide zijden, ruimtelijke en architectonische afwisseling, de kleine schaal, intimiteit en herbergzaamheid, functiemenging, geringe bouwhoogte, en korte loopafstanden tot de voorzieningen de hooggewaardeerde kwaliteiten bepaalden. Ook het begrip 'diversiteit' lag een ieder op de tong. Dat had niet alleen betrekking op gebouwen en openbare ruimtes, maar ook op de menging van leeftijdsgroepen, woonvormen en inkomenscategorieën.

Ten opzichte van de modernistische wijken Palenstein, Driemanspolder en Meerzicht hadden de ontwerpers geleerd dat een andere ontsluitingsstructuur van de wijk grote voordelen zou bieden: het zogenaamde 'halfraaster' lag aan de basis van stedenbouwkundige model van Seghwaert. Dit model was al (onvolledig) toegepast in Buytenwegh De Leyens, maar werd in Seghwaert geperfectioneerd. (zie hierna).

Om grote, en toen al als te monotoon ervaren buurten als Meerzicht niet te herhalen werd de grond opgedeeld in verschillende bouwvlekken en uitgegeven aan wel vijftientwintig ontwikkelaars. Deze bouwden, elk met hun eigen architect, meestal kleine tot middelgrote (200 woningen) projecten. Alleen de projecten voor sociale woningbouw waren omvangrijk, soms tot 500 woningen. Deze projecten zijn opgebroken in kleinere eenheden en verspreid over de wijk (Mosterdakker, Aspergeakker, Made-lieventuin, Tarweakker) om, wederom, monotonie te voorkomen.

Elk van de acht deelgebieden had een eigen stedenbouwkundig plan waarin onder andere de strategieën ter vergroting van de diversiteit en de samenhang tussen de openbare ruimten en bouwprojecten uiteen werden gezet. De bevolking kon, op elk planniveau, inspraak leveren. De inspraak werd echter geen succes. Het feit dat er nog geen mensen in Seghwaert woonden en ook de toekomstige bewoners nog niet bekend waren, droeg hier aan bij. De Insprekerswerkgroep hief zich in 1977 zelf op.

De bouw van Seghwaert nam tien jaar in beslag en werd per deelgebied uitgevoerd. Er waren er acht, Sa tot en met Sf, en de subdeelgebieden Ka (Petuniatuin) en Kb (Leidsewallen). De Gaarden (Sa) en de Sloten (Sb) werden het eerst uitgevoerd, de Akkers (Sc), Parken en Tuinen (Se) en Vaarten (Sd) volgden en met de Weiden en Velden (Sf) werd de wijk voltooid. De straatnamen werden afgeleid van de agrarische geschiedenis van de polder. Elk van de acht deelgebieden werd door

De acht buurten van de wijk Seghwaert en de plangebieden (Sa t/m Sf, Ka, Kb).
[Google Maps/Contrei]

andere ontwerpteams vormgegeven en begeleid door een eigen gemeentelijke stedenbouwkundige.

Dit heeft de architectonische en stedenbouwkundige diversiteit van de wijk vergroot. Die diversiteit hield ook verband met de hausse aan woningbouwexperimenten die vanuit het rijk gesubsidieerd werden. Ook eigen woningbezit en 'eigenbouwers' werden met subsidies gestimuleerd.

In Seghwaert, net als in Buytenwegh-De Leyens, was het integreren van elementen uit het oude polderlandschap in het ontwerp onderdeel van het concept. Al gebeurde dat in Seghwaert op minder evidente wijze dan in delen van Buytenwegh, waar de duidelijke noord-zuidstructuur van de poldersloten in de verkaveling werd overgenomen. Een deel van de voormalige Dwarstocht (de huidige Hoofdtocht) loopt nog altijd door de wijk en ook resten van poldersloten zijn nog aanwezig, vooral tegen de Zegwaartseweg aan. De Boomgaard (Hof van Seghwaert) aan de Appelgaarde is het meest in het oog springende restant van de agrarische geschiedenis van dit gebied. Verder zijn er op verschillende plekken in de wijk (al dan niet historische) windsingels in het plan opgenomen.

In de tweede helft van de jaren '70 verslechterde de economie en al krap twee jaar na het slaan van de eerste paal in Seghwaert werd dat voelbaar. De bouw liep vertraging op, terwijl de bouwrijzen stegen vanwege de vereiste verbijzonderingen. Koopwoningen werden meer dan eens omgezet in huurwoningen. De kritiek op dure extra's als verbijzonderde hoekwoningen, overdekte parkeervoorzieningen, overbouwde doorgangen en het grote aantal woningtypen binnen een plan zwol aan. Zowel architecten (waarvan Carel Weeber wel de meest invloedrijke was) als politici namen de stedenbouwkundige 'dwangvoorschriften', die standaardisatie in de weg stonden en die zorgden voor dure overmaat in de woning, onder vuur. De Woningfederatie Zoetermeer kwam in 1978 met vierentwintig bezuinigingsvoorstellen, waaronder het verlengen van de bouwblokken. Dit betekende een omslag in de ontwikkeling van Seghwaert en Buytenwegh De Leyens. Het project 'De Lotus' of de 'Slinger van Weeber' van architect Carel Weeber is een opvallend voorbeeld van de nieuwe opvattingen: lange, heldere lijnen en een hoge mate van repetitie hebben de plaats ingenomen van besloten woonerven en verspringende gevels.

Latere transformaties

Het aantal inwoners van Seghwaert neemt gestaag af, als gevolg van een laag geboortecijfer en verhuizing uit de wijk (aanvankelijk was Seghwaert bedoeld voor 19.000 inwoners, anno 2020 zijn het er 16.350). De winkelcentra kwamen hierdoor

Luchtfoto van Seghwaert in aanbouw, op de voorgrond de Leidsewallenwetering, 1970-1980. [Stadsarchief Zoetermeer]

Bewoners maken hun achtertuinen in gereedheid in de Gaardebuurt, 1975-1985. Er staan lage hekjes om de tuinen, in plaats van hoge schuttingen, zoals tegenwoordig gebruikelijker is. [Stadsarchief Zoetermeer]

onder druk te staan, met name de Petuniatuin, omdat hier al problemen waren met parkeren, een gebrekkige uitstraling en een decentrale ligging in de wijk. Het winkelcentrum is gerenoveerd en de parkeergelegenheid is uitgebreid.

Er vond tevens een verschuiving plaats in het aandeel sociale huurwoningen. Om meer diversiteit te creëren en uit financiële overwegingen heeft de woningbouwcorporatie in Seghwaert, net als elders in Zoetermeer, woningen verkocht.

Op de (geplande) sloop van het structuralistische complex Roggeakker na, zijn er geen grote bouw- of slooprojecten in Seghwaert. De ontwikkelingen vinden eerder plaats op het niveau van uitbreidingen (bijvoorbeeld van winkels), onderhoud, verduurzaming en herinrichting.

Opvallend is wel dat wát er wordt gebouwd zoveel mogelijk afstand neemt van de stedenbouwkundige en architectonische kernkarakteristieken van Seghwaert, en daarmee weinig verbinding aangaat met het omringende weefsel. Het bedrijfspand dat aan de Dadelgaarde werd gebouwd in 2008 is daar een goed voorbeeld van (plat afgedekt en hoekig volume), net als de woningblokjes die in 2015 verrezen aan de Chrysantentuin, op de plaats van een schooltje.

2006 De Zoetermeerlijn naar Oosterheem wordt aangelegd in de hiervoor gereserveerde strook tussen de Peterselieakker en Peulenakker. Deze ingreep heeft geen gevolgen voor de ruimtelijke structuur van Seghwaert.

2019 De locatie van verpleeghuis 't Seghwaert aan de Vaartdreef 115 zou aanvankelijk herontwikkeld worden. Op dit moment is er sprake van het pand om te vormen tot een complex met starterswoningen.

De basisschool aan de Moerbeigaarde is gesloopt om plaats te maken voor een nieuw integraal kindcentrum.

2020 (vanaf) De wijkontsluitingswegen zullen worden heringericht om het intensieve onderhoud aan het kruipgroen te verminderen.

Toekomstige ontwikkelingen

Het appartementencomplex Petuniatuin (boven/gekoppeld aan het winkelcentrum) zal op korte termijn worden gerenoveerd en verduurzaamd.

Het structuralistische woningbouwcomplex aan de Roggeakker van architect Jan Verhoeven staat op nominatie om gesloopt te worden.

Een bijzondere hoekoplossing in het structuralistische complex Roggeakker van architect Jan Verhoeven. Het complex is inmiddels gesloopt [Contrei]

Ruimtelijke beschrijving

Cultuurhistorische en ruimtelijke identiteit

Net als Buytenwegh-De Leyens en een deel van Meerzicht is Seghwaert een duidelijke exponent van het gedachtegoed van de jaren '70, dat al deels gerijpt was in de jaren '60 en uiteindelijk liefdeloos werd afgeserveerd in de tweede helft van de jaren '80.

Drie maatschappelijke bewegingen raakten in deze jaren nauw met elkaar verknoot, voor zover ze dat al niet vanaf aanvang waren geweest. Het toenemend verzet tegen de hiërarchische en op conformisme georganiseerde samenleving uit de jaren '50 en '60 was uitgelopen in een veel horizontalere visie op de maatschappij, waarin zonder raadpleging en participatie van burgers geen beslissingen meer van bovenaf dienden te worden opgelegd. De burgerlijke ongehoorzaamheid richtte zich ook op de autoritaire en zelfs elitaire wijze waarop door overheden steden werden ontwikkeld of historische binnensteden met harde hand werden gesaneerd en voor het autoverkeer werden opengebroken.

De weerstand tegen de hoogbouw uit de jaren '60 en de als onmenselijk ervaren grootschaligheid ervan, de monotone repetitie van gelijke vormen en eenheden, de onruimtelijke openheid en het gebrek aan herbergzaamheid, intimiteit en huiselijkheid werd gesteund en zelfs gevoed vanuit de vakdisciplines van architectuur en stedenbouw. In die kringen liepen al vanaf eind jaren '50 de discussies over deze onherbergzame stedelijkheid steeds hoger op. De beweging 'Forum', met als boegbeeld de architect Aldo van Eyck, was hier de spreekbuis van. De modernistische stedenbouwer S.J. van Embden, medeverantwoordelijk voor het ontwerp van Palenstein, Driemanspolder en de hoogbouw van Meerzicht, vatte deze botsing van culturen samen als 'de tegenstelling tussen de verdedigers van het gezin als traditionele hoeksteen van de samenleving, wonende in direct contact met Moeder Aarde enerzijds, en anderzijds exponenten van het moderne Bevrijde Wonen, hoog en in direct contact met de 'Kosmische Ruimte'. Het tijdperk waarin dergelijke academische abstracties van hogerhand konden worden opgelegd aan de samenleving, kwam in de jaren '70 piepend en knarsend tot stilstand.

Dit alles viel – niet toevalligerwijs – samen met het snel toenemende besef van de druk die de menselijke soort op het milieu en de natuur uitoefende. Het alarmerende rapport van de Club van Rome in 1972 toonde onomwonden de milieuschade van de naoorlogse industriële samenleving.

De hoofddiven (hier Parkdreef) hebben stuk voor stuk stedelijke profielen [Contrei]

Terug naar de natuur: houtskeletbouw en houten gevels aan het Vuurdoornpark, stapelmurtjes van puin en wilde, natuurlijke beplanting, 1982. [Stadsarchief Zoetermeer]

Deze drie maatschappelijke bewegingen hebben – in een gelukkige samenloop met een sterke overheidsturing en daarmee een riante subsidiëring – de ideologische grondslagen gevormd voor de wijken Buytenwegh-De Leyens en Seghwaert (en deels Meerzicht).

Van de drie wijken die in deze tijd zijn ontworpen, is Seghwaert het meest coherent, sluit het meest overtuigend aan op de ideologie van de tijd en is op de verschillende schaalniveaus het meest consequent doorontworpen.

Ondanks de slechte naam die wijken uit deze periode hebben – verdwaalwijken – is Seghwaert betrekkelijk helder opgezet, mede in verband met de consequente doorvoering van het halfraster als verkeersontsluiting. Het heeft een stedenbouwkundige structuur die op alle schaalniveaus – van stedenbouw tot openbare ruimte – is gebaseerd op diversiteit en afwisseling, maar opmerkelijk genoeg zonder dat de wijk ruimtelijk uit elkaar valt door een veelheid van verschillende projecten die geen verbinding met elkaar aangaan, zoals in veel wijken uit deze periode elders in het land vaak het geval is. Seghwaert bestaat niet uit losse ‘scherven’, maar is één hecht, samenhangend weefsel waar de verscheidenheid van projecten en woonvormen vooral door de relatief krappe profielen van de straten en de sterke koppeling aan de veelal coherente, gesloten, bouwblokken, het gelijkaardig materiaal- en kleurgebruik en de variatie op bepaalde architectuurthema’s (kappen, asymmetrische volume-opbouw etc.) leidt tot een ‘eenheid in verscheidenheid’, precies wat de ontwerpers wilden bereiken.

Het is ook de meest stedelijke wijk van de drie, als gevolg van de keuze om een rondweg met stedelijke profielen te realiseren.

Stedenbouwkundige structuur en principes openbare ruimte

Wijk en context: randen, overgangen en begrenzingen

Net als de andere vier wijken die nog onder het regime van het Structuurplan 1968 zijn gebouwd vormt Seghwaert een op zichzelf staand gebied dat aan alle kanten – behalve de noordzijde – met groen is begrensd, zij het dat het groen aan de oost- en westzijde betrekkelijk smal en aan de oostzijde, de kant van de Zegwaartseweg een landschappelijk karakter heeft.

Aan de westzijde liggen de met groen omzoomde Aziëweg (onderdeel van de H-structuur) en parallel daaraan de Leidswallenwetering. Deze twee worden ten zuiden van het spoorviaduct van elkaar gescheiden door de langgerekte woonbuurt aan de Lissenvaart en de Nimfkruivdvaart. Aan de zuidzijde ligt de eveneens zeer groene Australiëweg (ook onderdeel van de H-structuur). Tussen wijk en weg

Woningen aan de Vlasakker met vooruitgeschoven bergingen waartussen ruimte ontstaat voor (groene) voorerfjes die vloeiend overgaan in de openbare ruimte [Contreij]

Drive-inwoningen met de uitstraling van traditionele ‘stadshuizen’ aan de Lissenvaart met overkapte trapopgangen. [Contreij]

ligt een groene zone met waterpartijen, singels en een begroeide aarden wal als geluidsbarrière. De oostgrens wordt gevormd door het historische lint van de Zegwaartseweg met voormalige boerenbedrijven en bijbehorende resten van boomgaarden, tuinen en weilanden. Deze onregelmatige groene structuur is op een wat rafelige manier opgenomen in het weefsel van de wijk, maar de overgangen zijn zeer geleidelijk. Het medisch centrum aan de Appelgaarde en de dansschool tussen de Pruimgaarde en de Zegwaartseweg zijn door hun verschijningsvorm grote dissonanten in dit gebied.

Aan de noordzijde grenst Seghwaert direct aan Noordhove en gaat daar zelfs naadloos in over, met name door de strakkere opzet van de Weidebuurt van Seghwaert, die goed aansluit op het rationelere Noordhove.

Seghwaert is de eerste wijk waar er niet voor werd gekozen om grote kantoor- of institutionele gebouwen aan de rand langs de H-structuur te positioneren. In tegenstelling tot Driemanspolder, Meerzicht, of Buytenwegh-De Leyens bestaan daardoor de randen van de wijk niet uit stroken met een andere stedenbouwkundige en architectonische signatuur als de achterliggende buurten, hetgeen sterk bijdraagt aan de stedenbouwkundige en architectonische coherentie van de wijk.

Stedenbouwkundige hoofdcompositie en ontsluitingsstructuur

Geheel in lijn met de filosofie van de tijd, is de wijk zonder grote stedenbouwkundige figuren of contrasten ontworpen. Wat hier in eerste instantie voor het stedenbouwkundig model sturend is geweest is de specifieke ontsluitingsstructuur van het 'halfraaster'. Al in Buytenwegh-De Leyens is het halfraaster het werkmodel geweest, maar is daar niet volledig uitontwikkeld. Dat is pas in Seghwaert gebeurd. Het werd ontwikkeld omdat de boomstructuur, zoals toegepast in Meerzicht, weliswaar een garantie was voor rustige woonbuurten aan de doodlopende einden van de takken van de boom, maar tussen de takken maar een enkele verbinding lag en de centrale 'stam' van de boom een moeilijk te nemen barrière in de wijk was gebleken.

Het verkeer diende daarom veel gelijkmatiger over de wijk te worden verspreid, zonder grote, drukke aders, maar ook met dwarsverbanden tussen de buurten. Dat kon in principe worden bereikt met een 'rasterstructuur' van gelijkwaardige straten in schaakbordpatroon, maar dat bracht als nadeel met zich mee dat het verkeer altijd en overal aanwezig zou zijn. Als oplossing werd het halfraaster uitgedacht, waarin het verkeer op enkele plekken de wijk in werd geleid, via een grote, rondgaande lus door de wijk werd gevoerd en waar vandaan secundaire lussen de buurten ontsloten, die onderling via deze secundaire lussen met elkaar geconnecteerd werden. Aan deze secundaire lussen zijn de buurten en wooneenheden verbonden, die doorgaans zijn georganiseerd rondom woonerven en vijvers. Dwars op de verkeersstructuur voor de auto zijn de wandel- en fietsroutes gekoppeld, zodat beide verkeersmodaliteiten elkaar zo min mogelijk in de wielen zouden rijden.

De woningen met Vlaamse gevels aan het Wallenpad. In tegenstelling tot de voorgaande wijken zijn de randen van Seghwaert overal laag en kleinschalig. [Contrei]

Een poort in de bebouwingswand langs de Parkdreef. Deze route voor voetgangers en fietsers leidt van de rand van de buurt naar het hart, en staat haaks op de route voor auto's.. [Contrei]

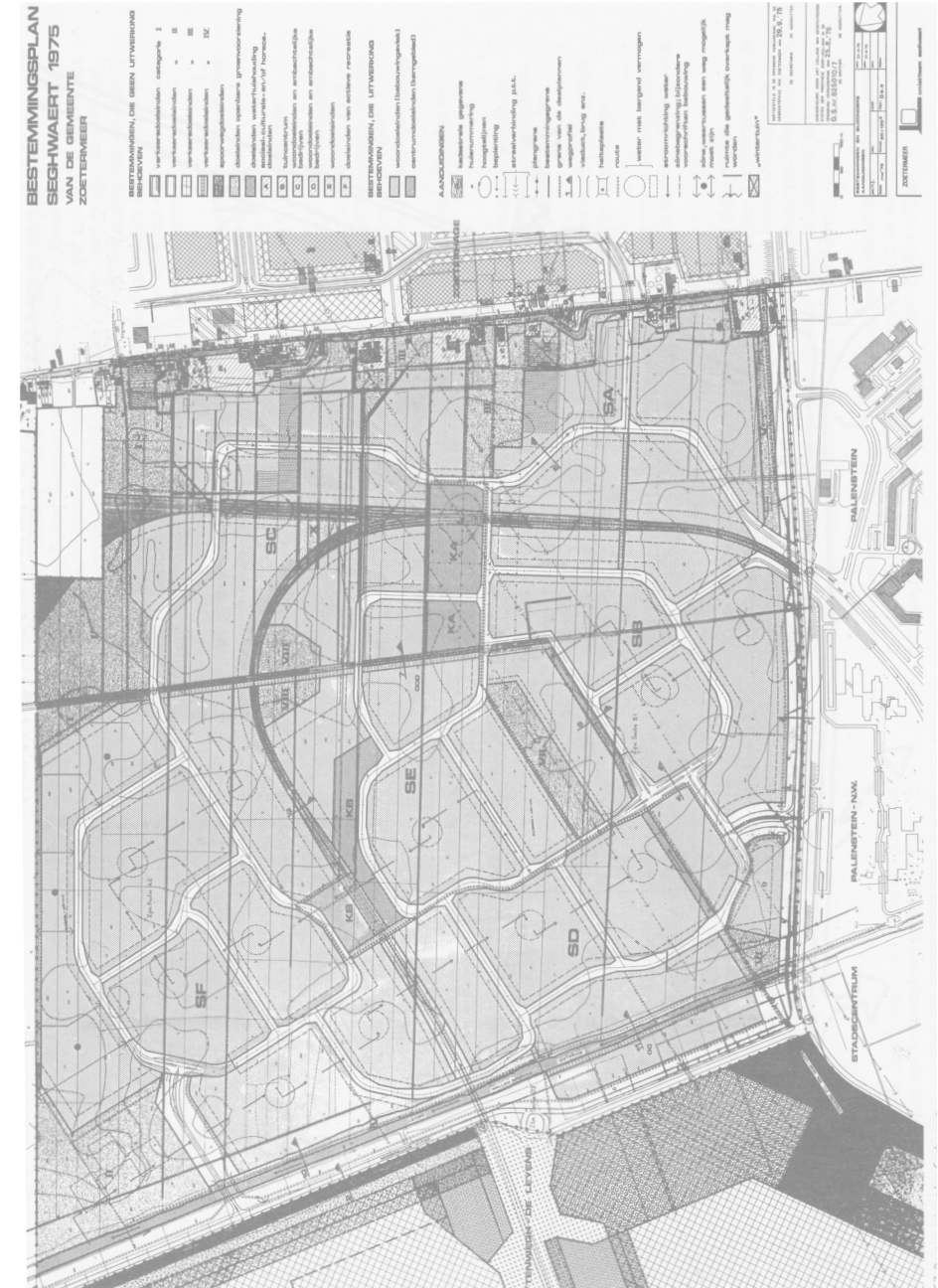

De Zoetermeerlijn, die op een talud met een grote lus door de wijk wordt gevoerd, heeft hier twee stations die elk gekoppeld zijn aan een winkelcentrum: Petuniatuin en Leidsewallen. De meeste woningen zijn binnen een straal van 600 meter van een station en winkelcentrum gebouwd om het openbaar vervoer te stimuleren en de loopafstanden naar de winkels te bekorten. Hieruit vloeit ook voort dat de grotere wijkparken aan de randen van de wijk liggen. De Zoetermeerlijn is goed ingepast en met uitzondering van de locatie van de stations heeft het spoor dan ook nauwelijks een structurerende functie op stedenbouwkundig niveau, noch een grote rol in de ruimtelijke beleving.

Door de toepassing van het halfraster krijgen de afzonderlijke dreven minder verkeer te verwerken en hebben zij een smaller profiel. Zij vormen daarom ook nauwelijks barrières in de wijk voor voetgangers en fietsers. Er is geprobeerd alle verkeerssoorten weer bij elkaar te brengen in reactie op de strikte scheiding van auto-, fiets- en voetgangersverkeer in de hoogbouw wijken van Zoetermeer. Dit is niet helemaal gelukt, omdat juist de halfrasterstructuur, waar men slechts links- of rechtsaf kan slaan (T-kruisingen) en nooit rechtdoor kan rijden, niet geschikt is voor voetgangers. Zij willen graag via de kortste route lopen. De wandelpaden (en soms ook fietsroutes) zijn dan ook dwars op de dreven gelegd. Wandelaars gaan niet langs het autoverkeer, maar kunnen juist binnendoor, langs woonerven, buurt- en wijkgroen van huis naar school of winkelcentrum gaan. Deze routes voeren vaak door woonblokken heen, via poorten, die vrij kenmerkend zijn voor Seghwaert (zoals aan de Gaardedreef tegenover de Dadelgaarde).

De hoofdontsluitingsstructuur van de wijk – de Slootdreef, Parkdreef, Weteringdreef, de Vaartdreef en Vijverdreef – is zodanig opgezet dat deze duidelijk als de primaire structuur herkenbaar is, door middel van gestapelde laagbouw of iets hoger uitgevoerde geschakelde eengezinswoningen langs de route, in combinatie met een consequente plaatsing van platanen, een typische laanboom met stedelijke allure. De gestapelde laagbouw van drie of vier lagen staat parallel aan de dreven en woonstraten en gaat dikwijls de hoek om of sluit om de hoek op een ander gebouw aan. Zo ontstaan continue straatwanden met een besloten sfeer. Met name langs de dreven kennen de hoekoplossingen een grote variatie. De betrekkelijk smalle profielen van deze hoofdontsluitingswegen dragen aanzienlijk aan de stedelijkheid bij. Deze stedelijkheid was uitdrukkelijk het doel van de ontwerpers (zie hierna). De consequente en ruimtelijk overtuigende koppeling van een hoofdverkeersstructuur aan stedenbouwkundige en openbare ruimte-middelen om deze hiërarchische positie te benadrukken is in de jaren '70 zeker geen vanzelfsprekendheid en verleent Seghwaert een betrekkelijk heldere leesbaarheid.

Ook in De Leyens is een dergelijke hoofdwegstructuur aangelegd als een doorgaande straat met stedelijke allure (de Redelaan, de Kadelaan, de Werflaan),

Het bestemmingsplan Seghwaert uit 1975. De halfrasterstructuur is goed zichtbaar. De Seghwaertseweg ligt bovenin. [Barth. van Gent, 1999.]

maar deze is minder continue en de architectuur is minder ondersteunend voor de ruimtelijke positie van de route. In Buytenwegh is de hoofdwegenstructuur niet goed herkenbaar in de wijk.

De architect Carel Weeber opende in 1979 met zijn geruchtmatige artikel 'Geen architectuur zonder stedenbouw' een genadeloze aanval op wijken uit deze periode, waarin hij de Nederlandse stedenbouwkundigen en architecten verweet stedenbouw – meer bepaald de vorm van de openbare ruimten – té afhankelijk te maken van de architectuur die er aan staat. Als gevolg van de vele in- en uitsprongen van de gebouwen, de vele rooilijnverschuivingen en het spel met daken en hoogtes is in deze wijken de vorm van de openbare ruimte inderdaad sterk afhankelijk van de gebouwen die er aan grenzen. Dit stelde hij in scherp contrast tot historische steden, met name die met een rasterstructuur, zoals koloniale steden in Amerika of de millennia-oude steden in China, waar steden met een schaakbordpatroon in staat zijn vele of zelfs tientallen generatiewisselingen van gebouwen en verschillende soorten architectuur op te kunnen nemen zonder dat het stedenbouwkundig systeem zelf wezenlijk verandert. Doorheen de tijd is een dergelijk ruimtelijk systeem bestendiger tegen grote veranderingen.

Inderdaad zijn stedenbouw en architectuur (waaronder niet alleen de gevelarchitectuur moet worden verstaan, maar tevens de volume-opbouw van gebouwen) in de wijken uit de jaren '70 sterk met elkaar vervlochten: als een gebouw vervangen wordt zal de nieuwbouw sterk moeten aansluiten op de grondvorm van de voorganger, wil het karakter van de openbare ruimte niet ingrijpend wijzigen.

Maar daar staat tegenover dat de 'robuustheid' van het grondpatroon van de wijk niet het uitgangspunt was van het ontwerp van deze wijken en het discutabel is of dat – gezien de perifere, niet-centrumfuncties van deze stadsdelen – het een basis zou móeten zijn. De kwaliteiten van de wijken uit deze periode, waar Seghwaert een uitstekend voorbeeld van is, draaien vooral rond de weloverwogen en ver doorgevoerde samenhang tussen stedenbouw, de gebouwen (volumeopbouw en architectuur) en de inrichting van de openbare ruimte, als een totaalsysteem.

De variatie in het stedenbouwkundige patroon op grotere schaal (verschillende ruimtevormen, niet-lineaire wegen) wordt op lager schaalniveau doorgezet in de ruimtelijke variatie binnen de straatprofielen, met rooilijn- en wegbehoopverschuivingen. Deze stedenbouwkundige variatie wordt op zijn beurt aangevuld door gebouwen met een ritme van sterke in- en uitsprongen van het volume, welke volledig geïntegreerd zijn in de architectuur en vooral van het daklandschap. De opeenvolging van kleine 'patio-achtige ruimtes' aan de straat die hierdoor ontstaat laat ruimte voor private groenvullingen die aanvullend zijn op de vele kleinschalige groenvullingen van de wijk op microniveau (zie onder 'Groen en water').

Seghwaert vanuit de lucht. De variatie in de bebouwing is duidelijk zichtbaar, tegelijkertijd is het in elkaar grijpende patroon van wegen, bouwblokken en groen óók zeer helder, 2002 [Google Maps]

Voor Seghwaert was stedelijkheid in zijn algemeenheid het uitgangspunt en daar werden meerdere middelen voor ingezet. Hiervoor haalden de ontwerpers inspiratie op uit historische steden. Met nieuwe ontwerpmiddelen werd de 'straat' – na twee decennia te zijn vervangen door de open stedenbouw van het Modernisme – als besloten ruimtetype weer centraal gesteld in het ontwerp, zij het op een geheel eigen wijze. Noch in Meerzicht, noch in Buytenwegh is dit zó consequent doorgevoerd (daar overwegen meer stempelachtige stedenbouwkundige figuren). Alleen in De Leyens is het principe van de straat overheersend, maar daar zijn straten over het geheel met meer gemiddelde architectuur ingevuld.

Een belangrijke bijdrage aan de stedelijkheid werd gevonden in een voor een buitenwijk betrekkelijk hoge woningdichtheid: gemiddeld vijftig woningen per hectare (de grote groengebieden niet meegeteld). Zeventig procent hiervan bestaat uit laagbouw, maar het overige deel uit 'gestapelde laagbouw', dat zijn woongebouwen van drie of vier lagen, vaak bestaand uit maisonnettes. Ook voor de gestapelde laagbouw werd 'grondgebondenheid' voor de woningen op de verdiepingen nagestreefd, al dan niet met verbijzonderde toegangen vanaf de straat tot de galerijen. Een directe toegang van de woningen tot de straat is versterkend voor de stedelijkheid.

Hoogbouw komt vrijwel niet voor in Seghwaert. Aan de Velddreef, bij de entree van de wijk, staat een klein appartementencomplex van zes lagen en een nog iets hoger trappenhuis en liftschacht.

Minstens zo belangrijk voor stedelijkheid is verscheidenheid, niet alleen in architectuur, maar ook in woningtypologieën, typen stedenbouwkundige ruimten, typen bewoners en functies. De wijk kent een veelvoud aan woningtypologieën, bedoeld voor meerdere typen stadsbewoners. Buurtvoorzieningen als scholen, sportaccommodaties en gezondheidsinstellingen liggen bovendien verspreid door de wijk, om op sociaal niveau diversiteit en levendigheid te bewerkstelligen.

Toch is de wijk uitdrukkelijk niet alleen op verscheidenheid gebaseerd, maar juist op het traditionele stedenbouwkundige principe van 'eenheid in verscheidenheid', waarbij stedenbouwkundige en architectonische diversiteit wordt gecontrabalancerd met grote architectonische en stedenbouwkundige overeenkomsten in vorm-, materiaal- en kleurgebruik. Ook dit principe is in Seghwaert vrij consequent doorgevoerd. Het herhalen van thema's in vormgeving en materiaal- en kleurgebruik is cruciaal in deze contrabalancering. In Seghwaert, net als in de Leyens, is dat met name gedaan door varianten op het thema van de kap, in allerlei vormen en vooral asymmetrisch, in de in- en uitspringende volumes, zoals in de straat uitgebouwde bergingen onder een kap, grote terrassen boven carports, teruggelegde entreepartijen, verschillende venstervormen en -grootten in één en dezelfde gevel. Aan de hele wijk heeft een kleurenplan in aardetinten van kunstenares Claartje Boekhorst ten grondslag gelegen.

Woningen aan de Gaardedreef. Het lage deel is grondgebonden, in het hogere deel, met eenzelfde architectonische expressie, zitten appartementen. [Contrei]

Een zeer fraai gedetailleerde én gekleurde trapopgang aan de Vederkruidvaart. Kleur speelde een grote rol in Seghwaert, veel daarvan is nu verdwenen [Contrei]

Ook aan de overgangen tussen openbaar en privé zoals bordestrappen en portieken werd vaak uitgebreid aandacht besteed. In combinatie met de overheersende warmrode baksteen, het veel toegepaste hout in de gevels en de grote diversiteit aan kleinschalig groen levert dit een type stedelijkheid op met een onmiskenbare en niet-inwisselbare identiteit, specifiek gebonden aan één tijdperk, en te omschrijven als 'zachte stedelijkheid'.

Dit alles heeft voor een grote mate van stedenbouwkundige en architectonische coherentie in de wijk gezorgd, die alleen in de Weiden- en Veldenbuurt ten noorden van de spoorbaan enigszins wordt gerelativeerd, omdat het stedenbouwkundig patroon hier verstrakt onder invloed van gewijzigde stedenbouwkundige opvattingen. Van een grote breuk met de rest van Seghwaert is toch ook hier (op de meest noordelijke rand van de wijk na, Rosweide-Reeweide-Ponyweide) geen sprake.

Het woonerf is een vast onderdeel van deze stadstypologie en het gros van de woningen is dan ook gegroepeerd rondom woonerven. Elk woonerf heeft een eigen hoofdvorm, een eigen groeninrichting en aansluiting op de omliggende bebouwing. De woonerven hebben een driedubbel doel: als parkeerterrein, als besloten, centrale ruimte voor een wooneenheid – als het ware een hof (geen plein, omdat de voorkanten niet aan deze ruimte grenzen) – en als veilige speelgelegenheid voor kinderen. De groene aankleding is een belangrijke waarde van deze woonerven. Behalve rondom de woonerven – die ook in de andere wijken uit deze periode voorkomen – is er nóg een stedenbouwkundige figuur waar omheen de woningen in deze wijk geschakeerd zijn: de vijvers. Deze gegraven waterpartijen vormen samen met de woonerven de groene rustpunten van de wijk. Zowel de woonerven als de vijvers hebben elk een unieke inrichting en spelen een belangrijke rol in de identiteit van de verschillende buurten.

Groen en water

Groen en water hebben een vooraanstaande plaats gekregen in het ontwerp van de wijk, net zoals in Meerzicht en Buytenwegh De Leyens. Niettemin heeft het in Seghwaert een geheel eigen karakter, anders dan in de andere wijken.

Het groen is ontworpen op drie schaalniveaus: wijkparken, bedoeld voor heel Seghwaert, buurtgroen, waaromheen de woonbuurtjes zijn gegroepeerd en aankledingsgroen, dat dient als het 'behang' van straat en plein.

Opvallend in Seghwaert is dat de echt grote parken of open ruimtes ontbreken, zoals die wel in Meerzicht en Buytenwegh De Leyens zijn te vinden. Daarentegen zijn er enkele kleinere, compacte parken in de wijk ontworpen (Seghwaertpark, Seghwaertse Hout, De Wijdsse Weide en de Boomgaard (Hof van Seghwaert). Anderzijds valt op hoe dominant en weelderig het kleine groen op microniveau, het

De Hof van Seghwaert is gelegen in de groenzone tussen de Zegwaartseweg en de Akkeerdreef, een oude boomgaard die is omgevormd tot wijkpark [Contreij]

De Leidswallenwetering is door zijn breedte en hoge ligging een opvallende markering van de wijkgrens. [Contreij]

aankledingsgroen, in deze wijk is.

Mede door het verschijnen van het rapport van de Club van Rome in 1972 werden ecologie en milieu een belangrijke leidraad bij de groeninrichting van de wijk. In de stedenbouw werd alom geëxperimenteerd met middelen om de ecologie van het open land te integreren in de stad. Dit gebeurde op de diverse schaalniveaus en op uiteenlopende wijze.

Seghwaert telt vier wijkparken die allemaal, op het centrale Park Seghwaert na, aan de randen van de wijk liggen en gekoppeld zijn aan de nog aanwezige historische polderstructuren van de Zegwaartseweg en de Leidsewallenwetering.

In de Wijdse Weide ligt het accent op het oude cultuurlandschap. In de (nieuw gegraven) waterpartij is duidelijk een uitgeveende polder met eilandachtige legakkers te herkennen. Het park vormt een geheel met de Leidsewallenwetering en gaat over in de groenstructuur van de Zoetermeerse Plas. Het Seghwaertse Hout is een vrij rechtlijnig park met weides, bosschages en volkstuinen. De boomgaard Hof van Seghwaert langs de Zegwaartseweg is niet aangelegd, maar een authentiek restant van de oude Palensteinse Polder. De gaarde, met een openbaar en een semi-openbaar deel, maakt deel uit van een serie van (min of meer) aaneengeschaalde weides, trap- en speelvelden langs de Zegwaartsewetering, die samen de oostelijke, landschappelijke rand van Seghwaert vormen. In deze zone zijn nog steeds boerderijen en kleinschalige agrarische functies te vinden.

Het vierde park is de groene oogappel van de wijk: het centraal gelegen Seghwaertpark. Het vrij kleine en compacte, boomrijke park van nauwelijks drie hectare groot is in 1975 ontworpen door de landschapsarchitect F. Cardinaal, werkzaam bij de gemeente Zoetermeer. Het werd aangelegd voordat de bouw van de wijk van start ging. Het ontwerp was deels gebaseerd op de denkbeelden van de destijds beroemde beeldend kunstenaar en landschapsontwerper L.G. le Roy, die het menselijke gebruik van het land door middel van gebouwen en bouwsels wilde verenigen met het intensiveren van natuur. Dat leidde tot ontwerpen met bouwsels en stapels bouwmaterialen die langzaam in bezit zouden worden genomen door de natuur. Het park heeft vier thema's: een 'beek' die gevoed wordt door regenwater dat van aanpalende lange daken van de woningen aan het Wingerdpark afstroomt (de Pluviometer), holle wegen van puin, een 'organisch' plein en een flaneerplein. Het geheel is nog grotendeels intact.

Op het middenniveau, het buurtgroen, springen de vijvers van Seghwaert bijzonder in het oog. Het zijn er vijftien in getal en zij zijn voor Zoetermeer uniek. Het gros heeft de compacte vorm van natuurlijke vijvers of vennen, in tegenstelling tot de langgerekte waterlopen elders in de stad. De natuurlijkheid wordt versterkt door het gegeven dat de randen van de vijvers grotendeels worden gevormd door de

Het Seghwaertpark kent vier ruimtelijke thema's, één daarvan is de 'beek' die gevoed wordt door het regenwater van de Pluviometer, een appartementencomplex met zeer lange, steile, schuine daken [Contrei]

Deze kleine vijver met groene randen en terrassen aan de Vederkruidvaart staat in verbinding met een grotere vijver aan de Scheerlingvaart. [Contrei]

privétuinen van de woningen die er omheen gegroepeerd zijn. Langs de meeste vijvers loopt aan één zijde een openbare weg, waar vandaan de vijvers vanuit de publieke ruimte kunnen worden waargenomen, maar voor het overige behoren zij tot de verstilde, informele achterkant van de stad.

De vijvers zijn niet alleen maar stedenbouwkundig bijzondere accenten, maar hebben ook een waterbergende functie. In het oostelijk deel van Seghwaert liggen geen vijvers. Ook de historische Dwarstocht – een restant van de oude Palensteinse Polder – in het zuiden overgaand in de Vissendreef en Violiervaart, maakt onderdeel uit van het waterbergingsstelsel.

Op meerdere locaties refereert het groen welbewust aan de historische groenstructuur van de oude polder. Her en der in de wijk staan dan ook (rijen) populieren en grauwe elzen, (treur)wilgen, abelen, essen en fruitbomen. Het zijn restanten van (of aangeplante herinneringen aan) oude windsingels. Fruitbomen kwamen in de Palensteinse Polder veelvuldig voor en zijn hier ingezet als siergroen in straten en woonerven. Planten en struiken die het goed doen op de natte klei- en veengrond, zoals riet, vlierbes en brem fleuren ook de waterkanten en perkjes van Seghwaert op. Langs de doorgaande wegen daarentegen, de dreven, zijn typische gecultiveerde stadsbomen, aangeplant: platanen. Deze keuze versterkt de stedenbouwkundige positie van de dreven aanzienlijk.

De woonerven en vijvers vormen het middelpunt van de verschillende buurtjes en op deze plekken concentreert zich ook het buurtgroen. Ze zijn veelal zorgvuldig afgeschermd van de doorgaande weg en allemaal anders van opzet en groeninrichting. Bomen en speelweides liggen er naast parkeervelden.

Wellicht het meest opvallend in Seghwaert is het groen op microschaal: het aankleingsgroen. Dit is zó rijkelijk over de hele wijk verspreid en zó divers wat betreft vorm, soorten en locaties, dat het beeld van de wijk er in aanzienlijke mate door wordt bepaald.

Er zijn vele groeninvullingen bij onbebouwde hoeken, met kruipgroen begroeide tussenbermen (tussen stoep en rijweg), kruipgroen in boomspiegels, solitaire bomen, hagen, groenstroken in wegverdraaiingen, bomen en groen in rooilijnverspringingen, dit alles rijkelijk aangevuld door het weelderige groen in de vele voortuinen en patio-achtige voorerven – de private ruimtes aan de straat die ontstaan door volume-uitbouwen van de woningen.

Juist dit groen draagt sterk bij aan het ‘zachte’ en kleinschalige karakter van de wijk en maakt derhalve een onlosmakelijk onderdeel uit van het concept van Seghwaert.

Windsingels vormen een dichte wand aan de Mosterdakker [Contrei]

Kleine groenperkjes met sierkersen aan de Bokkenweide. [Contrei]

Buurt

De bouw van Seghwaert (1976) nam tien jaar in beslag en werd per deelgebied uitgevoerd. Er waren er acht, Sa tot en met Sf en Ka (Petuniatuin) en Kb (Leidsewallen). De Gaarden (Sa) en de Sloten (Sb) werden het eerst uitgevoerd, de Akkers (Sc), Parken (Se) en Vaarten (Sd) volgden en met de Weiden en Velden (Sf) werd de wijk voltooid. De straatnamen werden afgeleid van de agrarische geschiedenis van de polder.

De Gaarden (Sa) ligt samen met een deel van de Akkers in het zuidoostelijke deel van Seghwaert, ingeklemd tussen de Zegwaartseweg en het spoortracé. De buurt heeft een voor Seghwaert atypische kandelaarstructuur met een hoofdas (Citraengarde, Dadelgarde) en gekromde zij-armen. De bebouwing bestaat hoofdzakelijk uit geschakelde eengezinswoningen van twee of drie lagen met zowel (soms afgeknotte) langskaps als dwarskappen. De korte en langere blokjes rijwoningen zijn losjes gegroepeerd in halfopen bouwblokken of strokenverkaveling met verspringingen. Er is ook gestapelde laagbouw te vinden. De buurt ligt naast het winkelcentrum Petuniatuin, en heeft – op een basisschool en wat kleine bedrijfspanden na – geen andere functies dan wonen. De wijk heeft enkele plantsoentjes, maar geen van de voor Seghwaert kenmerkende vijvers. Wel stroomt er een rijk begroeide singel ten zuiden van de wijk - onderdeel van de groene bufferzone langs de Australiëweg – waar de bebouwing van de Sinaasappelgarde en Pruimgaarde bijzonder fraai op aansluiten. De buurt sluit op een zeer ingetogen en bijna terloopse manier aan op de groene erven van de (vaak historische) bebouwing langs de Zegwaartseweg. De aansluiting met de wijk is hier niet zozeer parkachtig maar landschappelijk.

De Sloten (Sb) ligt aan de zuidrand van Seghwaert en grenst daar aan de Australiëweg en het spoortracé. Ook hier zien we een aanzet tot de kandelaarstructuur (Rietvoornsloot - Kikkersloot – Snoeksloot). De bebouwing bestaat hoofdzakelijk uit geschakelde eengezinswoningen van twee of drie lagen met hoofdzakelijk langskappen. De woningen zijn losjes gegroepeerd in korte en lange, verspringende blokjes rijwoningen, deels in halfopen bouwblokken. Langs de buitenrand, deels opgenomen in de groene bufferzone met de Australiëweg, maar ook midden in de buurt, staan enkele clusters met vrijstaande woningen en twee-onder-een-kapwoningen. In de noordoosthoek staan een basisschool en een sportzaal. Op enkele kleine bedrijfspanden na heeft de buurt uitsluitend een woonfunctie. Aan weerszijden van de Rietvoornsloot liggen een vijver en een buurtparkje.

De Akkers (Sc) ligt in de noordoosthoek van Seghwaert en wordt doorsneden door het tracé van de Zoetermeerlijn richting Oosterheem. De bebouwing bestaat voornamelijk uit geschakelde eengezinswoningen van twee of drie lagen met hoofdzakelijk langskappen. Aan de Erwtentakker staat een laagbouwflat van vier lagen met plat dak en langs de wijkontsluitende Akkerdreef verschillende projecten van vier lagen, al dan niet met

Woningen aan de Stekelbaarsloot met tuinen aan het water, gezien vanaf het Kangoeroepad. [Contreij]

Het complex aan de Radijsakker is robuust, maar kent toch fraaie, speelse details, zoals deze sprongetjes in de balustrade. [Contreij]

kap. Er is sprake van zowel strokenverkavelingen als halfopen bouwblokken en tussenvormen hiervan. In het noordelijke deel (Roggeakker, Radijsakker) staan enkele bijzondere wooncomplexen met structuralistische kenmerken. Ook het buurtje ten oosten van de Radijsakker kent een grote samenhang. De buurt heeft enkele voorzieningen als een activiteitencentrum, kerkgebouwen, een basisschool en wat (kleinschalige) bedrijfspanden. Langs de buitenrand van de buurt ligt een groene zone met parken, volkstuinen en, langs de Zegwaartseweg, wat restanten van weilanden en boomgaarden, die een landschappelijke afsluiting van de buurt vormen.

De Vaarten (Sd) ligt aan de westzijde van Seghwaert en is ter hoogte van het Langeland Ziekenhuis over de Leidsewallenwetering doorgezet (Leidsewallen, Kb). In de Vaarten zijn verschillende typen openbare ruimten met elk een eigen sfeer ontworpen: de gracht (de Violiervaart), de straat (de Nimfkruidvaart), het plein (Weteringdreef tegenover het Clematispark), de laan (Weteringdreef), het woonerf, de woonstraat (Lelievaart) en het woonpad (autovrij, loopt tussen blokken door). De bebouwing bestaat hoofdzakelijk uit geschakelde eengezinswoningen van twee of drie lagen met zowel langs- als dwarskappen, al dan niet afgeknot. Deze staan in korte tot vrij lange blokken in halfopen bouwblokken. Hier en daar staat gestapelde laagbouw van drie en vier lagen met plat dak. De buurt heeft enkele voorzieningen zoals een seniorenflat, een grote basisschool met een structuralistische opzet die zeer goed op de basisprincipes van de wijk aansluit, en wat (kleinschalige) bedrijfspanden. De buurt is vrij waterrijk: naast de wetering zijn er een gracht, twee intieme vijvers en enkele waterlopen. De Nimfkruidvaart en Lissenvaart liggen als een langgerekte exclave ingeklemd tussen de Leidsewallenwetering en de Aziëweg. De bouwblokken zijn hier zeer lang (als barrière tegen het verkeerslawaaï) en hebben voor een deel, doelbewust, een vestingachtige uitstraling.

De Parken (Se) vormt het hart van de wijk Seghwaert. Aan de noordzijde grenst het aan de Zoetermeerlijn en het winkelcentrum Leidsewallen. In het zuiden ligt het Seghwaertpark. De bebouwing bestaat deels uit geschakelde eengezinswoningen van twee of drie lagen met (afgeknotte) kap of plat dak, en deels uit gestapelde laagbouw van drie tot vier lagen (Vuurdoordreef). Deze staan in korte tot vrij lange blokken in grote, soms grillig gevormde halfopen bouwblokken of in strokenverkaveling (Parkdreef, Azaleapark). Buiten het Seghwaertpark en het plantsoen met vijverpartij heeft de buurt geen voorzieningen. In het zuidelijke deel van de Parken liggen een aantal woningbouwcomplexen die onderling sterk verschillen, heel dichtbij of naast elkaar. De Parken is de enige buurt in Seghwaert waar enkele projecten dermate van elkaar verschillen dat de coherentie van de stedelijke ruimten minder sterk is.

Weiden en Velden (Sf) is de grootste buurt van Seghwaert en ligt ten noorden van de Zoetermeerlijn. De buurt is strakker van opzet dan de voorgaande buurten, omdat het werd gebouwd als laatste buurt toen de omslag naar rationelere stedenbouw al in gang was gezet. Niettemin zijn ruimtelijke thema's uit Seghwaert, als de woonerven, de vijvers

De hedendaagse grachtenpanden aan de Violiervaart. [Contreij]

Eenvoudige rijwoningen aan de Geitenweide, het nieuwere, noordelijke deel van Seghwaert. [Contreij]

en gekromde straten nog wel in deze buurt te vinden. De stedenbouw op het middelgrote en kleine schaalniveau is daarentegen al veel rationeler: rooilijnverspringingen komen veel minder voor, net als volumeverspringingen en kleinschalig groen op microniveau. De bebouwing bestaat hoofdzakelijk uit geschakelde eengezinswoningen van twee of drie lagen met vrijwel uitsluitend eenvoudige langskappen die voor een deel afgeknot en/of asymmetrisch zijn. Deze staan in korte tot zeer lange blokken in halfopen bouwblokken of een strokenverkaveling. De enige uitzonderingen hierop zijn een woonbuurtje in de oosthoek (Veulenweide) en een cluster met patio-woningen aan de noordrand. Deze hebben een of twee lagen met plat dak. De buurt heeft behalve twee basisscholen en het winkelcentrum nauwelijks voorzieningen. Het is er vrij groen en waterrijk: er zijn veel kleinschalige parken en plantsoenen. De meest opvallende structuren zijn de uitzonderlijk lange 'Slingers van Weeber' aan de Weidedreef en de gekromde eengezinsblokken aan de Konijnenweide, eveneens van de architect Carel Weeber.

De Tuinen (Ka) ligt in de bocht van de Zoetermeerlijn en wordt van noord naar zuid doorsneden door de historische Dwarstocht die omgedoopt is in Hoofdtocht. In de uiterste westpunt ligt het winkelcentrum Leidsewallen met het station en in de zuidpunt ligt het winkelcentrum Petuniatuin. De bebouwing bestaat hoofdzakelijk uit geschakelde eengezinswoningen van twee of drie lagen met veel asymmetrische langskappen, afgeknotte kappen en hier en daar ook platte daken. Ten westen van de Hoofdtocht is onder meer sprake van strokenverkaveling, ten oosten ervan staan de woningen losjes rond woonerven gegroepeerd. De winkelcentra zijn gecombineerd met appartementencomplexen van vier lagen met (nagenoeg) plat dak. Langs de Parkdreef liggen, behalve de twee winkelcentra, ook een middelbare school met sporthal en een kerk. In de noordwesthoek ligt een sportveld.

Afwijkingen van de hoofdcompositie

Hoewel de kritiek op de 'Nieuwe Truttigheid' die aan de basis lag van Seghwaert is terug te lezen in de strakkere en meer eenvormige opzet van de jongste buurten Weiden en Velden, is de wijk in hoofdlijnen toch gebouwd volgens plan.

Herstructurering

Er is nog geen sprake van (omvangrijke) herstructurering.

Nieuwbouw aan de Chrysantentuin in Seghwaert, 2013. [Contrei]

Rationelere woningbouw in het noorden van Seghwaert, aan de Rosweide [Contrei]

Architectuur

Algemeen

Seghwaert werd in eerste en laatste instantie ruimtelijk gemotiveerd door de wens een wijk te maken met een menselijke schaal en een uitdrukkelijke intimiteit, niet alleen op het hogere stedenbouwkundige schaalniveau, maar ook op het niveau van het gebouw en de individuele woning. Men schuwde de repetitie niet, in de vorm van projecten met tientallen woningen, maar daarbinnen werd variatie gezocht, als één van de middelen om die menselijke schaal en intimiteit te bereiken. Ook tussen de aangrenzende projecten werd variatie aangebracht. Binnen de projecten gebeurde dat dikwijls door de gebouwen te laten verspringen – in de hoogte maar ook in de diepte –, door aangrenzende bouwstroken ten opzichte van elkaar naar voren of naar achteren te plaatsen en door allerlei uitzonderingen te maken op de repetitie, bijvoorbeeld in de vorm van verbijzonderde hoekwoningen of typische aanbouwen. Het veel toegepaste middel van sterke plastic (in- en uitsprongen van volumes) in de vorm van uitgebouwde bergingen, entrees en trappenhuizen aan de straat, verspringende voorgevelrooilijnen en uitbouwen aan de gevel was een veel voorkomend thema en brengt op zichzelf al variatie in de straat aan, al wordt het herhaald. Ook werd er veel variatie gezocht in het daklandschap en het silhouet, door middel van een volumesprongen of onregelmatigheden binnen de kap of tussen aangrenzende kappen. In Seghwaert zijn in tegenstelling tot Buytenwegh bij platte daken doorgaans geen hoogtesprongen en een onregelmatig silhouet toegepast, maar wordt er middels plastic in de gevel en het gevelschema variatie aangebracht. Hoewel lang niet alle gebouwen met een kap werden afgedekt, kan wel worden gesteld dat de kap en schuine dakschilden in verschillende varianten een dominante rol spelen in de vormtaal van Seghwaert, het liefst in een niet-gestandardiseerde en expressieve vorm, zoals de asymmetrische en extra lang uitgevoerde kappen van architect A. Alberts. Het gebruik van kappen sloot ook goed aan bij de wens een intieme en ‘zachte’ woonomgeving te maken.

Datzelfde gold voor het overheersende gebruik van roodbruine baksteen, al dan niet in combinatie met houten geveldelen, in aardse kleuren. Incidenteel werd hier een uitzondering op gemaakt, zoals bij het houtbouwproject aan het Seghwaertpark.

Variatie aanbrengen tussen gebouwen of binnen één gebouw door middel van een afwisseling in kleur- en materiaalgebruik, zoals dat vooral in de 21e eeuw gebruikelijk is geworden, pasten de ontwerpers niet toe: juist in een gelijkaardig materiaal- en kleurgebruik werd de verbinding gezocht tussen de verschillende projecten. Eenheid in verscheidenheid was immers een belangrijk thema, niet alleen verscheidenheid. Binnen de gevelopstand zelf werd eveneens deze eenheid in verscheidenheid gezocht door middel van een uitgekiend patroon van verschillende gevelope-

Gestapelde laagbouw langs de Weidedreef met een gevarieerde gevel en welhaast plastische trapopgang. [Contrei]

Speelse, samengestelde bouwvolumes met onderdoorgang langs de Violiergracht. [Contrei]

ningen en expressieve open-dichtverhoudingen.

Vergeleken met het huidige materiaalgebruik en de hedendaagse detaillering van gebouwen valt in wijken uit deze periode – waaronder Seghwaert – overigens wel op hoe grof de detaillering in veel gevallen is, en hoe middelmatig de uitstraling van de baksteen.

Ondanks dit streven naar samenhang kreeg de wens architectuur onderscheidend en zelfs experimenteel te laten zijn volop de ruimte, mogelijk gemaakt door riant subsidiestromen waarmee nieuwe woning-, ontsluitings- en bouwtypologieën konden worden onderzocht en gebouwd. Seghwaert heeft betrekkelijk veel van deze architectuurexperimenten binnen zijn grenzen, zodanig zelfs dat er een route op kan worden uitgezet (zie de lijst hieronder).

Naast de reguliere ontwikkelaars was er ook ruimte voor 'eigenbouwers' of 'groepsbouwers': de toekomstige woningeigenaren hadden invloed op het project vanaf de toewijzing van de grond en de verkaveling van het terrein tot en met de differentiatie van de woningen.

De ontwikkelingen zouden onder invloed van harde architectuurkritiek en de daarmee verband houdende opkomst van het 'Neorationalisme' de andere kant op gaan: weg van de verscheidenheid en individuele wensen, naar 'formele' architectuur en stedenbouw, strak in het gelid en zonder 'toeters en bellen'. Pas in de Amersfoortse wijk Kattenbroek, begin jaren negentig, werd deze loshangende draad weer opgepakt en kon er weer romantisch en divers worden gewoond.

Dissonanten

De bedrijfspanden met plat dak op de Dadelgaarde nrs. 11 en 71 (met name de tandartsenpraktijk op de hoek met de Zegwaartseweg sluit slecht aan op zowel de historische als de eigentijdse bebouwing) en het medisch centrum aan de Appelgaarde en de dansschool tussen de Pruimengarde en Zegwaartseweg, die wat betreft massa en architectonische uitwerking zich slecht/niet verhouden tot de historische omgeving.

Een opmerkelijke aanbouw van twee bouwlagen met plat dak aan de Zegwaartseweg/Dadelgaarde. [Contrei]

Een neo-modern kantoor- en appartementgebouw op de hoek Dadelgaarde-Vissendreef. [Contrei]

Cultuurhistorische waarden

1. De van oorsprong prestedelijke landschappelijke structuren - soms nog van middeleeuwse oorsprong - die de wijk aan twee zijden helder en karakteristiek begrenzen, maar die ook in de wijk zelf zijn gesitueerd, te weten:
  - de Leidschewallenwetering met de naastgelegen taluds en groenstroken
  - De Zegwaartsewetering/Zegwaartseweg met zijn groenstroken, nog onbebouwde gronden, bruggen over het water, resterende historische bebouwing en typische omlieggingen om voormalige boerderijen
  - historische tochtsloten, windsingels en boomgaarden
2. De groen-blauwe gordel rondom Seghwaert, als essentieel element van het historisch-stedenbouwkundig concept van Zoetermeer uit de overloop- en groeikernperiode, bestaande uit:
  - de historische weteringen aan de west- en oostzijde inclusief groenstroken en onbebouwde erven en landerijen
  - de brede groenstroken langs (een deel van) de Aziëweg en Australiëweg, onderdeel van het oorspronkelijke concept van de H-structuur, met zijn vrijliggende positie en breed en groen profiel met verhoogde taluds, met een 'parkway'-achtige opzet.
  - de brede parkzone tussen de Zegwaartseweg en het Tochtpad
  - de Wijdse Weide
- 3 Bijzondere, ontworpen groenstructuren in de wijk:
  - het openbare en groene karakter van de vijvers en woonerven en de diversiteit van hun aanleg en inrichting, waardoor zij mede de identiteit van de verschillende buurten bepalen.
  - het Park Seghwaert en de themagebieden hierin, als een nog complete uitwerking van het gedachtegoed van Louis le Roy uit de jaren '70.

4. De ontsluiting van de wijk door de Zoetermeerlijn, de vrijliggende positie en groene inkleding hiervan en de directe koppeling van de twee stations aan een wijk- en winkelcentrum. De Zoetermeerlijn als infrastructureel werk is in de geschiedenis van de overloop- en groeikernen in Nederland een uitzonderlijk gegeven.
5. De wijk Seghwaert als geheel, vanwege de bijzondere planningsgeschiedenis, de algehele stedenbouwkundige opzet van de wijk en de hoge mate van ruimtelijke coherentie, op het gebied van stedenbouw, openbare ruimte/groenontwerp en architectuur. Hierdoor is deze wijk exemplarisch voor de Kleinschaligheids- of Habitatbeweging in stedenbouw en architectuur, zoals die in de jaren '60 rijpte en in de jaren '70 in Nederland en internationaal tot volle wasdom kwam. Deze periode is van groot belang geweest in de geschiedenis van Zoetermeer als overloop- en groeikern.

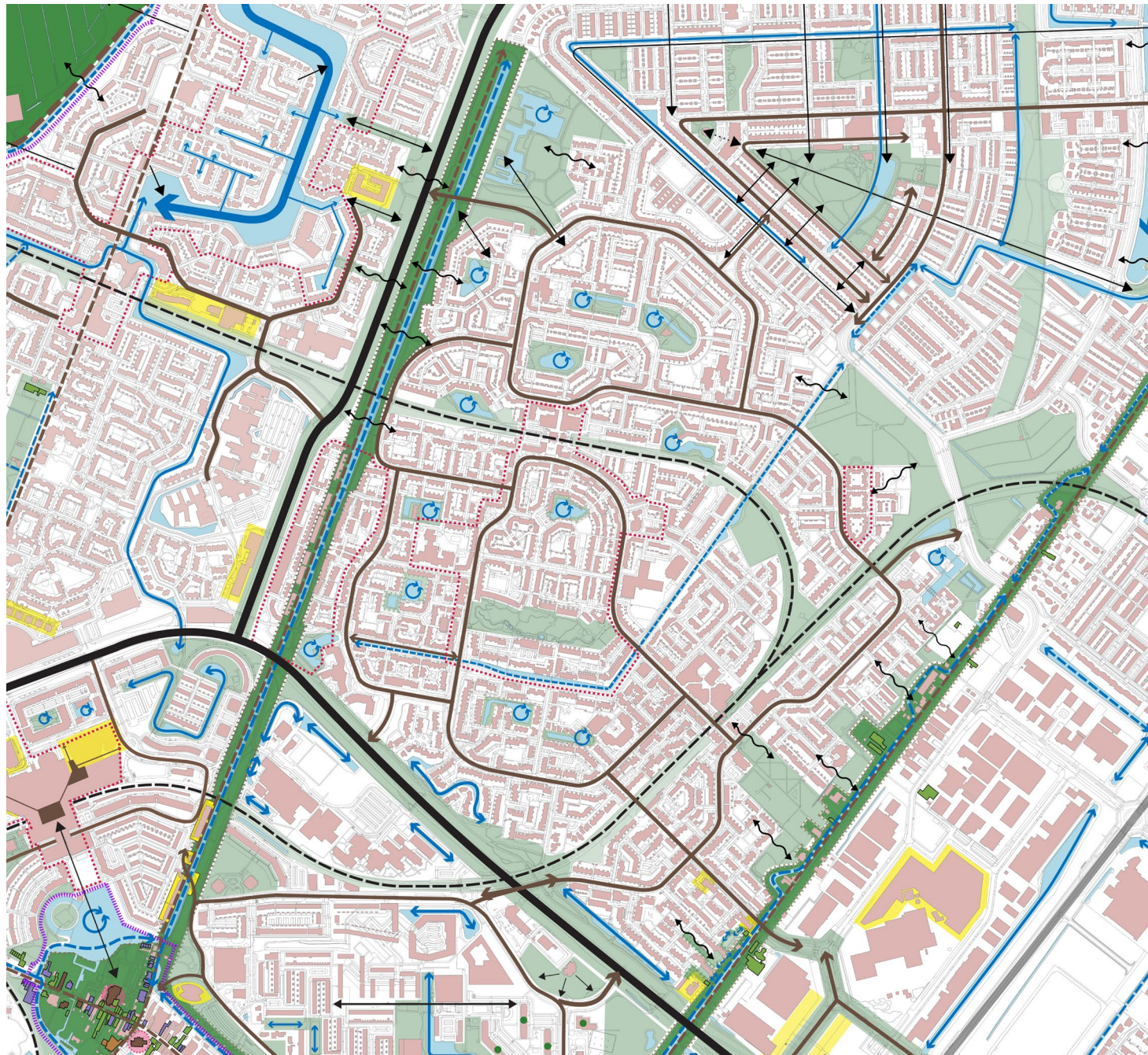
Belangrijke bouwstenen voor deze algehele waardering van de wijk zijn:

- de verschillende schaalniveaus van ontwerp - stedenbouw, architectuur, openbare ruimte, groen - zijn nauw met elkaar vervlochten, wat tot een groot mate van ruimtelijke logica en leesbaarheid leidt;
- het concept van 'eenheid in verscheidenheid' is zeer consequent op meerdere schaalniveaus toegepast. De verscheidenheid schuilt in de diversiteit van stedelijke ruimten, de inrichting van openbare ruimten en openbaar groen en in de diversiteit van architectuurvormen; de eenheid komt voort uit het gegeven dat deze diversiteit plaatsvindt binnen dezelfde ruimtelijke thema's.
- de voor deze periode typische vertaling van diversiteit en variatie, door sterke afwisselingen binnen de vorm van de stedelijke ruimtes, wisselingen in de plaatsing van de bouweenheden en door de beweeglijke volume-opbouw van de bouweenheden zelf: de gebouwen geven zélf mede vorm aan de stedelijke ruimte

- de doordachte hiërarchie van stedelijke ruimten, van groot (dreven, singels), middelgroot (straten, woonerven, vijvers) naar (zeer) klein (private patio's tussen uitbouwen aan de straat, kleine onbebouwde ruimten en 'pocketpleintjes' tussen bouweenheden etc.)
- de geslaagde 'stedelijkheid' als gevolg van de betrekkelijk grote woningdichtheid, de betrekkelijk smalle straat- en dreefprofielen, de stedelijke wijze waarop de dreven stedenbouwkundig zijn vormgegeven en met laanbeplanting zijn ingericht en de vanzelfsprekende wijze waarop de verschillende projecten en buurten tegen elkaar aan staan en in elkaar overgaan, met elkaar een continu en doorlopend weefsel vormend.
- de afwisseling in architectuur binnen bepaalde thema's en de buurtgewijze aanpak van de verschillende architectuureenheden.
- de (vaak) expressieve en tegelijkertijd 'zachte' uitdrukking van de architectuur, als gevolg van de veelvuldige toepassing van kappen, hoogte- en dieptesprongen binnen en tussen de bouwvolumes, de vaak expressieve en niet repetitieve gevelgeleding, de consequente toepassing van bruin-rode baksteen en hout als toegevoegd materiaal, het doordachte aardse kleurenpalet.
- De hiermee vervlochten, doordachte hiërarchie van de groenaankleding van de wijk: van groot (groene buffers aan de randen van de wijk, dreefinrichtingen, singels), middelgroot (inrichting woonerven, vijvers, groeninrichting straten), naar (zeer) klein: kruipgroen in bermen en in boomspiegels, solitaire bomen/heesters op hoeken of in rooilijnverspringingen, groen in de private patio's aan de straat.
- De hiermee vervlochten dominantie van (zeer) kleinschalig groen (kruipgroen in bermen, boomspiegels, solitaire bomen etc.), dat zorgt voor een egale verdeling en grote dichtheid van groen over de wijk en de buurten, en dat een onmisbare schakel is in het kleinschalig karakter van de hele wijk.

LEGENDA

Structuren

- ↔ Cultuurhistorisch waardevolle structuur, prestedelijke fase
- Cultuurhistorisch waardevolle structuur, constituerende fase *
- ↔ Cultuurhistorisch waardevolle waterloop, prestedelijke fase
- Cultuurhistorisch waardevolle waterloop, constituerende fase *
- ↔ Verdwenen historische waterloop, tracé nog zichtbaar
- Cultuurhistorisch-ruimtelijk waardevolle zichtlijn
- sneltram / spoorlijn
- H-structuur
- ↔ Onmiddellijke tegenstelling van twee verschillende ruimtelijke structuren met waardevol ruimtelijk contrast

Objecten

- Rijksmonument
- Gemeentelijk monument
- Beeldbepalend object
- Cultuurhistorische landmark
- Gebouw ontworpen in sterke samenhang met groene omgeving
- Dissonant: verstorend object of complex in relatie tot cultuurhistorische waarden van het gebied

Beschermde stadsgezicht

- Gebouwde ensembles
- Cultuurhistorisch waardevol architectonisch/stedenbouwkundig ensemble, al dan niet in samenhang met openbare ruimte

Landschap & groenstructuren

- Cultuurhistorisch waardevolle eenheid van landschap of groenontwerp, al dan niet in combinatie met objecten, prestedelijke fase
- Cultuurhistorisch waardevolle eenheid van landschap of groenontwerp, al dan niet in combinatie met objecten, constituerende fase *

Gebieden

- Cultuurhistorisch (zeer) waardevol gebied als samenspel van stedenbouwkundige opzet, openbare ruimte, verkaveling en/of bebouwing, prestedelijke fase
- Cultuurhistorisch (zeer) waardevol gebied als samenspel van stedenbouwkundige opzet, openbare ruimte, verkaveling en/of bebouwing, constituerende fase *

* ontwikkelingsfase van de wijk

Bronnen en literatuur

Barzilay, M., Ferwerda, R., Blom A., *Predicaat Experimentele Woningbouw, Verkenning Post 65*, Amersfoort 2018.

Bos, A., *De stad der toekomst, de toekomst der stad*, Rotterdam 1946.

Burg, A. van der, *Hoe Zoetermeer het heft in eigen handen nam – het voorspel van de groeistad*, Zoetermeer 2022, in: 't Seghen Waert, Jaargang 41 nr. 1, 2002, uitgave HGOS.

Burg, A. van der, *Duizend jaar Zoetermeer, en wat we daarvan willen doorgeven aan volgende generaties*, 2021, niet gepubliceerd.

Cammen, H. van der, Klerk, L. de, *Ruimtelijke Ordening. Van Grachtengordel tot Vinexwijk*, Utrecht 2003.

Embden, S.J. van, 'Toekomstbeeld van het bouwen', in *Bouw*, nr. 40, okt. 1968, p. 1452-1456.

Geest, J. van, *Architectuurgids Zoetermeer*, Amsterdam 2016.

Gent, B. van, *Zoetermeer. Ontwikkeling van een nieuwe stad*, Zoetermeer 1999.

Koopmans, B., Winsen, M. van, Ten Cate, G., *De Gave Stad, Cultuurhistorische Verkenningen van de wijken in Zoetermeer*, Zoetermeer 2001-2003.

Hinse, T., Marks, F., *De Driesporenmethode*, bron & jaartal onbekend.

Pantus, W.J., *Groeikernen in Nederland. Een studie naar stedenbouw en architectuur*, Utrecht 2012.

Westrik, J., Büchi, H., *Stedenbouwkundige ontwerpmethoden*, Delft 1989.

Winsen, M. van, Waijer, P., *cultuurhistorische wijkonderzoeken Zoetermeer Post 45* (Dorp, Palenstein, Driemanspolder, Meerzicht, Buytenwegh-De Leyens, Seghwaert, Stadscentrum, Noordhove, Rokkeveen, Bedrijventerreinen), Rotterdam 2020-2021.

Werkgroep Ontwikkeling Zoetermeer, *Zoetermeer. Facetplan voor Groen en Recreatie*, 1968.

Interview Contrei met Willem Hermans, 30-06-2020.

Interview Contrei met Willem Hermans, 03-10-2019.

Interview Contrei met Claartje Froger-Boekhorst, 02-09-2020.

Klaren, M., Steemers, T. e.a., 'Zoetermeer. De wrange smaak van dilemma's', in: *Wonen-TA/BK*, 1978, 7-51.

Colofon

Aan de inhoud van de teksten en afbeeldingen en schema's is veel zorg besteed. Toch kan het zo zijn dat informatie onvolledig of niet helemaal correct wordt weergegeven. Bij samenstelling van dit document hebben we ons best gedaan om alle rechthebbenden van het beeldmateriaal te achterhalen. Wanneer u meent dat u hier niet vermeld staat verzoeken wij u contact op te nemen met het secretariaat van de afdeling Stedelijke Ontwikkeling van de gemeente Zoetermeer.

Onderzoek en tekst: Marcel van Winsen (Contrei), Hugo van Velzen (Contrei), Pieter Waijer (Contrei), Margriet Panman (gemeente Zoetermeer)

Redactie: Margriet Panman, Joosje van Geest, Arjen van der Burg, Willem Hermans

Met dank aan: Begeleidingscommissie Inventarisatie- en selectieproject naoorlogs erfgoed Zoetermeer 1945-1990 bestaande uit Karen Kranen (Historisch Genootschap Oud Soetermeer), Alcuin Olthof (Schatbewakers), Willem Hermans (Schatbewakers), Judith Schotanus (ArchitectuurPuntZoetermeer) en Peter Boelhouwer (ArchitectuurPuntZoetermeer).

Foto's: Gemeente Zoetermeer, Stadsarchief Zoetermeer en Historisch Genootschap Oud Soetermeer

Productie: Contrei, cultuurhistorie & ruimtelijke kwaliteit
Provenierssingel 13
3033 ED Rotterdam
www.contrei.eu

Contact: Gemeente Zoetermeer
afdeling Ruimtelijk Beleid / team Erfgoed
Postbus 15
2700 AA Zoetermeer
tel: 14079
e-mail: erfgoed@zoetermeer.nl
website: www.zoetermeer.nl

Zoetermeer, mei 2023

